

UDENRIGSMINISTERIET

Samrådsspørgsmål H om den historiske udredning til besvarelse den 25. januar 2019

Til:
Udenrigsministeren
Enhed:
JTK
Dato:
23-01-2019
Sag: 2019 - 993

TALEPUNKT

Tak for indkaldelsen til samrådet og tak for ordet.

[Indledning]

Inden jeg besvarer samrådsspørgsmålet, vil jeg gerne indlede med nogle generelle bemærkninger om sagen.

I maj 2016 blev et politisk flertal enige om at iværksætte en uvildig udredning af det historiske forløb i forbindelse med Danmarks deltagelse i krigene i Kosovo, Irak og Afghanistan. Formålet var at se på den politiske baggrund for at gå i krig og blive kloge på erfaringerne.

Grunden til, at vi sidder i et samråd nu, er, at der er sået tvivl om forskernes anvendelse af materiale og Udenrigsministeriets rolle i den sammenhæng.

Jeg forstår godt den bekymring, sagen har rejst hos medlemmer af Folketinget.

Lad mig derfor indledningsvist slå fire pointer fast:

For det første vil jeg gerne beklage, at Udenrigsministeriets kommunikation om denne sag over for Folketinget ikke har været tilfredsstillende. Det har jeg også tidligere beklaget over for Folketingets formand, og det vil jeg gerne gentage her i dag.

For det andet vil jeg også gerne slå fast, at der på intet tidspunkt har været nogen intention i Udenrigsministeriet eller hos mig om at give tilladelse til noget, som er i modstrid med Folketingets ønsker. Udenrigsministeriet har bare fulgt de senere års praksis i de her sager.

For det tredje er det derfor også klart, at jeg i bagklogskabens ulideligt klare lys ville ønske, at Udenrigsministeriet havde sikret sig samtykke fra Nævnet, inden tilladelsen til de uafhængige forskere blev givet tilbage i sommer.

For det fjerde vil jeg i forlængelse heraf gerne gentage, hvad jeg allerede skriftligt har givet tilsagn om over for Folketingets Formand, nemlig at Udenrigsministeriet fremover vil sikre, at Nævnet giver samtykke til anvendelse af optegnelser fra Nævnet, inden der en anden gang træffes beslutning om at iværksætte en historisk udredning.

Fortrolighed i Det Udenrigspolitiske Nævn følger både af nævnsloven og af en meget langvarig praksis i Folketinget. Og fortroligheden i Nævnet er helt afgørende for, at regeringen kan rådføre sig med Nævnet i vigtige udenrigspolitiske spørgsmål.

Det ønsker jeg ikke at røkke ved. Og det ændrer denne sag ikke ved.

Samtidig må det stå klart, at udredningen er et uvildigt og frit forskningsarbejde, som hverken Folketinget eller regeringen kan blande sig i.

Regeringens udgangspunkt i den her sag har været at vise størst mulig åbenhed. Det mener jeg stadig er helt afgørende for, at vi får et grundigt og retvisende billede af baggrunden for Danmarks militære deltagelse i Kosovo, Afghanistan og Irak og af de erfaringer, vi kan tage med.

Men det skal ske i et tæt og fortroligt samarbejde med Folketinget.

Og lad mig så gå over til det konkrete samrådsspørgsmål.

[Om status for udredningen]

Der spørges for det første til status for udredningen. Her kan jeg kort oplyse, at udredningen er færdiggjort og trykt og vil blive offentliggjort af forskerne den 5. februar. Oprindeligt skulle den være offentliggjort den 31. januar, men efter anmodning har forskerne indvilliget i at udsætte til den 5. februar.

[Om med hvilket ret forskerne har fået tilladelse til at citere]

Dernæst spørges om, med hvilken ret forskerne har fået tilladelse til at citere nævnsmedlemmers udtalelser under møder i Nævnet.

For at kunne svare på det – og inden jeg gennemgår brevvekslingen med Præsidiets - vil jeg gerne klargøre en vigtig sondring mellem adgang til optegnelserne og anvendelse af optegnelserne.

[Adgang]

Jeg mener ikke, at der kan være tvivl om, at forskerne skulle have adgang til at se optegnelserne. Det har Præsidiets også understreget i et brev til mig [af 20. december], hvor formanden skriver, at Præsidiets går ind for størst mulig åbenhed omkring Nævnets historiske materiale. Det bemærkes i samme brev, at man derfor heller ikke har bemærkninger til, at forskerne har haft fuld adgang til nævnsmateriale.

Det følger af den politiske aftale, at forskerne – jeg citerer – ”skal have adgang til alle dokumenter, herunder klassificerede, der er sendt til Irak- og Afghanistankommissionen, og øvrigt foreliggende skriftligt materiale, som de finder relevant hos danske myndigheder”.

Optegnelserne fra Nævnet er i sagens natur en vigtig kilde for forskerne. Optegnelser for så vidt angår Irak og Afghanistan var desuden en del af det materiale, som Irak- og Afghanistan kommissionen fik. Derfor fik forskerne bag udredningen dem naturligvis også.

[Anvendelse]

Så er der spørgsmålet om, hvordan forskerne har anvendt materialet. Der står i den politiske aftale, at forskerne ikke kan gengive klassificeret materiale uden samtykke fra den myndighed, som har materialet. Myndigheden i det her tilfælde er Udenrigsministeriet, som jo udarbejder og opbevarer nævnsoptegnelser. Så langt så godt.

Jeg har forstået på mit embedsværk, at der i lyset af den politiske aftale og fremgangsmåden i andre uafhængige, historiske udredninger ikke har været praksis for, at Udenrigsministeriet indhentede et samtykke fra Folketinget, inden der blev givet tilladelse til, at forskerne kunne kildehenvise, herunder bruge ordrette citater.

I DIIS-rapporten om CIA-flyvningerne fra 2012 fik forskerne for eksempel samme adgang og mulighed for at kildehenvise herunder citere i kortere uddrag fra nævnsoptegnelser, der kun var få år gamle. Det samme gjaldt professor Bent Jensens rapport om den kolde krig fra 2014.

Jeg forstår, at hverken Folketingets Præsidium eller Nævnet i de tilfælde blev spurgt, om der kunne gives tilladelse til denne anvendelse af optegnelserne, ligesom de heller ikke på forhånd blev orienteret om den.

Og mig bekendt blev det heller ikke efterfølgende af Nævnet eller Præsidiet problematiseret, at Udenrigsministeriet havde givet tilladelse til forskernes anvendelse af optegnelserne. F.eks. indeholdt CIA-rapporten om overflyvninger fra 2012 også ordrette citater fra Nævnets optegnelser, som kun var 4 år gamle. Her i denne sag taler vi om optegnelser, som ligger 15-20-25 år tilbage i tiden. Det synes jeg er vigtigt at få frem.

Så når Udenrigsministeriet i denne sag gjorde, som man gjorde, så skyldes det altså, at man fulgte den praksis, som har været i de seneste tre historiske undersøgelser gennem de seneste ca. 15 år. [DIIS rapport om den kolde krig fra 2005, DIIS redegørelse om

CIA-overflyvninger fra 2012 og Bent Jensens rapport om den kolde krig fra 2014].

Det er dog rigtigt, at hvis man går længere tilbage i tiden, har man gjort det på en anden måde.

Hvad angår begrebet kildehenvisning, er jeg også helt enig i, at beskrivelsen i denne sag ikke har været tilstrækkelig klar fra Udenrigsministeriets side. Og jeg forstår også godt den forvirring, der er opstået omkring citater i selve udredningen og citater til afskrift i et bilagsbind.

Det er også derfor, jeg indledte med at sige, at selv om der ikke har været nogen intention om at gøre noget i denne sag mod Folketingets ønsker, så er det klart, at kommunikationen ikke har været tilfredsstillende, og jeg ville i bagklogskabens lys ønske, at Udenrigsministeriet havde sikret sig udtrykkeligt samtykke fra Nævnet.

[kort gennemgang af brevveksling]

Lad mig nu give en kort gennemgang af brevvekslingen i sagen, så vi får brugt samrådet til at klargøre de opståede misforståelser.

Den 5. juli 2018 orienterede jeg Udenrigspolitisk Nævn om, at Udenrigsministeriet forventede at give – og jeg citerer - ”tilladelse til forskernes anmodning om kildehenvisninger til de relevante

Nævnsoptegnelser.” Der var ikke tale om, at Udenrigsministeriet anmodede Folketinget om samtykke, da det som nævnt er sædvanligt i historiske undersøgelser, at der kan kildehenvises. Der var alene tale om en orientering.

Folketinget reagerede ikke på dette brev.

Den 16. november 2018 orienterede Udenrigsministeriet desuden Nævnet om, at Udenrigsministeriet havde til hensigt at tillade fuld afskrift af hele regeringens indlæg på en række møder i nævnet. Udenrigsministeriet gjorde samtidig klart, at man ikke ville give tilladelse til fuld afskrift af nævnsmedlemmers indlæg uden Folketingets samtykke. Lange afskrifter af nævnsoptegnelser er således ikke noget, der sædvanligvis bruges i historiske udredninger.

Præsidiet blev herefter af Udenrigspolitisk Nævn inddraget i sagen og Folketingets Formand oplyste i et brev til mig af 20. december, at man ikke kunne imødekomme forskernes ønske om at bringe fulde afskrifter af medlemmers indlæg, - og jeg citerer - ”herunder at bringe citater fra medlemmerne”.

Udenrigsministeriet fulgte Folketingets ønske og tillod netop ikke forskerne at lave fulde afskrifter af nævnsmedlemmers indlæg. Det, ministeriet har givet tilladelse til, er alene kildehenvisninger, herunder i et vist omfang ordrette citater. Tilladelse til fuld

afskrift er kun givet, når det drejer sig om regeringsmedlemmernes indlæg.

Det skrev jeg i et nyt brev af 22. december til Præsidiet. I samme brev blev det præciseret, at en kildehenvisning også kan betyde, at der bringes enkelte citater fra nævnsmedlemmer, fordi Udenrigsministeriet blev opmærksom på, at formuleringen i brevet fra juli om, hvad der forstås ved en kildehenvisning, ikke havde været klar og præcis nok. Jeg vil gerne understrege, at det altså først er på et langt senere tidspunkt i forløbet, at det for Udenrigsministeriet bliver klart, at der er en misforståelse omkring anvendelsen af kildehenvisninger.

Det forhold burde Udenrigsministeriet have været mere præcis omkring i korrespondancen med Folketinget, og det beklagede jeg også i brevet af 22. december.

Problemet var, at tilladelsen til forskerne blev givet tilbage i sommeren 2018. Længe inden brevet fra Præsidiet 20. december, hvoraf det fremgik, at man ikke ønskede, at der blev bragt citater fra medlemmerne.

Som jeg også har oplyst til Folketinget, har Udenrigsministeriet imidlertid ikke på det tidspunkt nogen mulighed for at tilbagekalde eller begrænse kildehenvisning eller at foretage manuskriptkontrol

uden, at det ville kompromittere udredningens uvildighed og forskernes frihed.

Jeg kan godt forstå, at der har været en bekymring om, hvordan oplysninger fra Nævnet bliver brugt i offentligheden. Jeg vil derfor understrege, at Udenrigsministeriet naturligvis har sikret, at der ikke offentliggøres oplysninger som kompromitterer væsentlige udenrigspolitiske interesser, statens sikkerhed eller rigets forsvar.

Som brevene viser, har det været vigtigt for mig, at Folketinget blev holdt tæt informeret. I den forstand har der i det her forløb været forsøgt større åbenhed over for Folketinget, end der plejer, på trods af, at det helt åbenlyst ikke er gået, som det skulle.

[Afslutning]

Der er ikke nogen tvivl om, at Udenrigsministeriet og jeg selv har taget ved lære af denne sag. Jeg beklager, at kommunikationen ikke har været tilfredsstillende. Udenrigsministeriet har ikke haft nogen intention om at agere mod Folketingets ønsker i denne sag, og derfor ville jeg ønske, at man havde sikret sig samtykke fra Nævnet først.

Det er mit håb, vi nu kan sikre helt klare linjer i lignende sager for fremtiden og forhåbentlig undgå uklarheder og misforståelser.

Som nævnt har jeg derfor allerede skriftligt over for Folketingets Formand givet tilsagn om, at Udenrigsministeriet fremover vil sikre, at Nævnet giver samtykke til anvendelse af optegnelser fra Nævnet, inden der en anden gang træffes beslutning om at iværksætte en historisk udredning.

Tak for ordet.